యం.రామకోటి
రచన.
SRINIVAS

స్మశానానికీ నిండు మనసుకీ నడుమ పాయలు గట్టే పాల వెల్లువలా దేవుడి గుడికీ ఘోషాసుపత్రికీ మధ్య డైరీ ఫారం మిల్క్ బూతు మధ్యతరగతి వాళ్ళకి పాలు సద్దుబాటు చేస్తుంది.

పొద్దు కూకుతోంది. ఆరు గంటలయినా సురసుర మే నెల ఎండ బంతి పువ్వులా. పారాణిలా పచ్చ పచ్చగా ఎర్ర ఎర్రగా చెంపలు వాయిగొస్తోంది. మసగ మసగగా మనసులో మెదిలే దేవుడి కోసం. మమతలు పెంచుకొన్న దేవుళ్ళ కోసం గుడికీ. ఆసుపత్రికీ వస్తూ పోతూ దేవుళ్ళాడే భక్తులతో, బంధుజనులతో కోలాహలంగా ఆ వీధి పల్లెటూరి సంతలా వుంది.

నిద్రాహారాలు మాని. మతులుపోయి యింట్లో పిల్లలందరూ పరీక్షల భీతాహంలో యెవరి మట్టుకు వాళ్ళు దిమిశాలంతంత పుస్తకాలు ముందుంచుకొని నమిలి మింగేస్తున్నారు. గుక్కెడు కాఫీ తాగుదామని ఆఫీసునుంచి ఇపురావుడు మనొస్తే యింట్లో పాలచుక్కలేదు. నోనీ మొహం తడుపుకుందామంటే కొళాయి రాలేదు. నీటిచుక్కలేదు. కుర్రాళ్ళెవరూ నా యిబ్బందులు పట్టించుకునేటట్టు లేరు. బట్టలేనా మార్చుకోకుండా పాలసీసా పట్టుకుని కాళ్ళీడ్చుకుంటూ యీసురోమంటూ బయల్దేరేను. అప్పుడే క్యూ పెరిగిపోయింది. అంతో యింతో మడత నలగకుండా ఫిటుగా డాబు. సరిగానే వున్నాను. కర్మ అనుకుంటూ తోకలో తెల్ల వెంట్రుకలా నేనూ నిలబడ్డాను.

లుంగీలు. జేబులేని స్లీక్ షరులూ, పిసురేగిన కాలర్లు, బటన్సులేని చొక్కాలు మాసికల పంట్లాములు మాసిన గడ్డాలు అరిగిన చెప్పులూ చిరిగిన బూట్లు కంపు కొడుతున్న మేజోళ్ళు. అంతా ఆ క్యూలో నిలబడ్డ వాళ్ళంతా. అంతో యింతో చదువుకున్న వాళ్ళు. నౌకరీలు వుద్యోగ సద్యోగాలు వెలగబెడుతున్న వాళ్ళు. నెల జీతాలతోబాటు పిసరో కొసరో కష్టాలు కొడుతున్నవాళ్ళు జానా బెత్తెడు మహాజనులు-జాతి వెన్నెముకలు. సర్కసులో బఫూన్ తొడుక్కునే కోటుమీద రంగు రంగుల మాసికల్లా వున్నారు. చలువ కళ్ళలోంచి చందమామ రాండుదిని తేరిపార చూసి విబ్బరపడిపోతున్నారు. చిటికిన వేలుకీ, ఉంగరం వేలుకీ నడుమ షాహీ దక్కను సిగరెట్టు నిలబెట్టి పాదుషాలా పిడికిలి బిగించి దమ్ములాగే తన్మయత్వంలో చిన్న యానందాన్ని చవిజూస్తూ సంబరపడిపోతున్నారు. అంతలో అంత-మనిషికొక పేజీ పంచుకుని పేపరు చదువుతూ, వుండుండి గురగురలాడే పెరిగిన గెడ్డాలను తడుముకుంటూ ప్రభుత్వాన్ని. అరాచకాన్ని బూతులు తిడుతున్నారు. దోపిడీ వ్యవస్థని విదేశాంగ నీతిని ఏకి పారేస్తున్నారు. గర్జిస్తూ గాండ్రుమంటూ. ఓండ్రపెడుతూ. సకిలిస్తూ. బూకరిస్తూ. హూంకరిస్తూ. గుమస్తా చీదరిస్తూ. ముక్కుతూ మూలుగుతూ పాలవాడికోసం అందరూ తహ-తహలాడిపోతూ ఎదురు చూస్తున్నారు.

కళ్ళ ఎద్దుమీద ఎల్లీ సోషాలు, కుయ్యో కుయ్యోమని ప్రాణాలొదిలేస్తున్నాయి. ఆ మొర వినబడకుండా గుడిలో గంటలు టంగు టంగుమని చెవులు హోరెత్తిం చేస్తున్నాయి. పెద్ద రింగు చుట్టూ చిన్న

చిన్న రింగులు గిలించి జోడించి గల్లు గల్లుమనిపిస్తూ. యీగల్ని తోలుకుంటూ వేరుసెనగపప్పు. పిడతకింద పప్పూ అమ్ముకుంటున్నాడొకడు. గుడి చపటా మీదే పెట్టుపొయ్యి. బొగ్గుల కుంపటీ పెట్టుకొని వేడి వేడిగా వేగోడీలూ. పునుకులూ వేసి బేరాలు రాబట్టుకుంటున్నాడింకొకడు. నాలుగు సైకిలు చక్రాలు చేర్చి గుమ్మటం చేసి విజయలలితా. హెలెన్. వెంకట్రవణమూర్తి ఫోటోలు తగిలించి. షోకుచేసి. గేసుపొయ్యి పెట్టి అందులోనే మసాలా కోడీలు. కబోడీలు పోమసాలా వడీమేడుగా వేడి వేడిగా వేస్తూ వేయిస్తూ. పచ్చి పచ్చి బఠాణీలూ బంగాళాదుంప మసాలా కుర్మా కుత-కుత వుడికిస్తూ. ఘుమ ఘుమ లాడించి పోటీ పెట్టేడు మెతుకువలెరిగిన పింఢీవాలా. ఒకడు గరిటె. మరొకడు బొల్లగరిటె తిప్పుతూ బెదిరించుకుంటూ కొరకొర చూసుకుంటున్నారు. డ్యూటీలు చేసి యిళ్ళకి తిరిగిపోతున్న మెకానిక్కులూ. ఒక కలాసీయి. గానకొట్టి అలసిపోయిన రిక్షావాళ్ళూ పోతూపోతూ మధ్యలో ఆగి మోకాళ్ళమీద కూర్చుని వేడి వేడిగా వోరూరుకొంటూ తింటున్నారు. నడి రోడ్డుమీద బిచ్చాలు. గోళీలు ఆడుకుంటున్న కుర్రాళ్ళు పప్పులూపకోడీలు కొనుక్కుంటున్నారు.

కడుపులో ఆకలున్నా జేబుల్లో దుడ్డు లేక....పాల టిక్కెట్టు మినహా పైసాకి కొనలేక....చిల్లర మల్లర పలహారాలకి అవసరమని సాహసంలేక....కొనుక్కోలేక కడుపు కట్టుకోలేక....వాసనల్ని పీలుస్తూ. గుటకలు మింగుతూ కొందరూ ....డబ్బున్నా వరుసకి భయపడి కొందరూ....ముందుకి రాలేక వరుసలో కుదురుకోలేక గిలగిల తన్నుకుంటున్నారు క్యూలో....పాల లారీ యెప్పుడొస్తుందా. గుక్కెడు కాఫీ యెప్పుడు దక్కుతుందా అని విలవిలలాడి పోతున్నారు. ముందు వాడో వెనకవాడో పకోడియేనా కొనక పోతాడా .... మర్యాదకోసం ఆ పరు వెయ్యడా అని సిగ్గు వదల్తూ ఆశ చూపులు చూస్తున్నారు.

“బాబూ .... నాయనా .... ఒక్కగా నొక్క కొడుకు బాబూ....చచ్చిపోతన్నాడు మందులేక చచ్చిపోతున్నాడు నాయినా.... గోషాలాస్పటల్లో పడున్నాడు....యీడ్చి పారేస్తారట....నాన్న మందుకొనుక్కో రమ్మన్నారు .. ఇరవై రూపాయలు న్నాయి....ఆరురూపాయలింట సత్తేసావు అవి పెట్టి నన్నారు మందుల సాపులో. ఒక్క రూపాయి సద్దండి బాబులూ. అవకా పిల్లి మూడి.గుండెలు బాదుకుంటూ పూరా చ్చేసినాను పూరుకానూడు. దిక్కుమాలిం దాన్ని. నడగుర్ని మింగేసినాను. నా కుండిపోనను ... యీడొక్కడే బతికున్నోడు బాబయ్యా...” అంటూ ఘోషా స్పటలు గేటులోంచి యీదురు గాలిలా దూసుకొచ్చిందో ముసలి. విడిపోతున్న జుత్తు వేలు ముడివేసుకుంటూ.

అందరూ అటువేపు తిరిగేం. రేగిన శోకంలాగ. వెలరేగిన దుఃఖంలాగ. పిడచగట్టిన వేదనలాగ-నల్లగా పొట్టిగా వుంది. పదివయసులో వ్వుంది. ముతక సైను కోరా గుడ్డ కోకలా చుట్టబెట్టు కుంది.

“బల్లోడి పేనం యెగిరిపోతంది నాయి

న్లారా...రక్షించండి ... నా పెళ్ళాం బిడ్డల్ని మీ చెప్పులు కుడతాను .. మీ యింట్లో అంట్లుతోముతూ మీ రుణం తీర్చుకుంటాను. ఒక్క రూపాయి సర్దండి నాయనా, నన్ను మీ కడుపున పుడతాను. నా బిడ్డల్ని బతికించండి బాబూ ... కడుపుకోత భరించలేను తండ్రీ.. నాన్నా ఒక్క రూపాయి . తలో పది పైసాలు సాలు బాబూ... అయినింటి ఆడకూతుర్ని ..దయ తల్చండి ... ఆపదకాయండి బాబూ... రూపాయి ... ఒక్క రూపాయి ... నా కొడుకు .. ఒక్కగానొక్క కొడుకు" అంటూ గుండెల్ని కోరేస్తూ, కడుపు చేవేస్తూ వెక్కి వెక్కి ఏడుస్తూంది, కాళ్ళా వేళ్ళా బడుతోంది.

లుంగీ కి జేబులుండవు. స్లాక్ షర్టు లకి జేబుల్లేవు వున్న జేబుల్లో డబ్బుల్లేవు వున్నా విదల్చడానికి చెయ్యాడదు మనసుంది. లేమిలో కరుకుదేరింది. చేతగాక వెక్కిరించింది.

"తండ్రి లేడా?"

"గంజినేక గుంటలు కల్లు తేలేస్తే... గుండె బేరెత్తి పరారై పోనాడు. ఆడు ఉంటే నాకీ పాట్లెందుకు నాన్నా..."

"అలా చెప్పు ... అదీ సంగతి." అని అదోలా నవ్వేడో పెద్దమనిషి క్యూలో చెవులు తుడుచుకుంటూ.

"అసలున్నాడా అని." అన్నాడు నా ముందున్న వాడు పెద్ద జోకు వేసినట్టు తనలో తానే నవ్వేసుకుంటూ.

కుప్పలా కూలిపోయిందా ఆడది. రోషంగా చూసింది. యీనిన పులిలా గుర్రుపెట్టింది. దిక్కుమాలిన అసహాయంగా వుస్సురంది

పరువుకోసం కవివారాలు చేస్తూ, గుట్టుగా చాలీ చాలని బ్రతుకులు బ్రతుకుతున్న చదువులూ, వుద్యోగాలూ, హోదా అంతస్తూ వున్న మేలిముసుగులు, నిజాన్ని చూడలేకపోయ్యాయి. లేమిని అంగీకరించలేకపోయ్యాయి. తరగబడే మనసుని తొక్కి పారేసి అంతూ పొంతూ లేని ఆలోచనల్లో ముంచేస్తాయి.

"ఆస్పత్రిల్లో మందివ్వరా? యాదెందుకు కొనుక్కోవాలి? అలా అయితే దగ్గను పత్రికలంటి నా మొహం అంతేనండీ... పేదవాళ్ళంటే పసాకారం." అన్నాడు క్యూలో మరొకడు మొహం చిట్లించి విమర్శలో దిగుతూ.

"స్టోరుల్లో వుంటే యిస్తారు. వను యాని కుందొమ్మా?" అన్నాడింకొకడు.

"ఉండకేం వవుతాయి? గవర్నమెంటాస్పత్రికదా?"

"ఎలా వుంటాయి? ఊళ్ళో మందుల షాపుల గోడౌనులు నిండాలి, పెద్ద డాక్టర్ల ప్రయివేటు ప్రాక్టీసులకి సరిపోవాలి. ఎక్కడ నుండూడిపడతాయండీ? ఎలా వుంటాయండీ?"

"ఊపిరాడక గుంటడు సచ్చిపోతన్నడు, తలో పైసా సర్దండి నాన్నా."

"ఏయ్ ఏంటిగోల, మమ్మల్ని నిలబడనివ్వవులాగుంది పోతావా పోవా... వెధవసావ .." అని కసురుకున్నారు వాళ్ళు-తత్వవిచారణకి అడ్డొచ్చిందని.

తలొంచుకొని, ఒళ్ళొత్తుకుని మరొకరి దగ్గరికి పోయిందా దౌర్భాగ్యురాలు.

"పాపం! రామరామ ..అలా కసిరి పారేసేరేంటండీ" అన్నాడొకడు జాలిగా.

"మన చిక్కుల మాటేవిటండీ మన

బాధ ఎవరు తీరుస్తారు? ఈ వ్యవస్థ మారాలి. యీ సమాజం సమూలంగా కూలిపోవాలి ... బతుకులు బాగుపడాలి. మరో మార్గం లేదు మాస్టారూ." అన్నాడో యువకుడు తీవ్రంగా గొంతు పెద్దదిచేసి.

"నిజమే ననుకోండి. కానీ, అదెలా జరుగుతుందండీ ... మనం మర్యాదగా క్యూల్లో నిలబడతాంగాయ్." అన్నాడు నా ముందున్న వాడు.

"తిరగబడాలి తుడిచి పెట్టెయ్యాలి" అన్నాడా యువకుడు వుక్రోషంగా.

"ఎవరి మీదండీ? దేన్ని తుడిచి పెట్టాలంటారు?" అన్నాడో ముసలాయన.

"అందరి నోళ్ళు కొట్టి, దేశంలో సంపద దోచుకుంటున్న బందిపోటు దొంగలమీద. ఈ దోపిడీ వ్యవస్థను తుడిచి పెట్టెయ్యాలి. దరిద్రగొట్టు దేశం ...ఏం వుందనండీ ... వెధవ బతుకు, వెధవ సమాజం..." అని చీదరించుకున్నా డాయువకుడు

"సమాజం..దేశం..అంతా అన్నీ మనమే కదండీ?..మన మీద మనమే తిరగ బడాలంటారా?" అన్నాడు ముసలాయన వాదన పెంచుతూ

"పదువుకున్నోళ్ళు... కష్టసుఖాలెరుగున్నోళ్లు .నా బిడ్డణి బతికించండి నాన్నా.. ఒక్క పైసా..అలకో అయినా తలకో పదీ ఏసినా పాలు బాబూ.. రప్పించండి"

"చెప్పేవిక్కాదూ.. వెళ్తావా యీడ్చి పారెయ్యనా?.. గెటవుట్! డర్టీ వుమన్" అన్నాడా యువకుడు అసహ్యంగా ఛీత్కరించుకుంటూ లోపల బాధ పడిపోతూ

"ఆ దిక్కుమాలిన ముండ మీద.. అంత చిరాకెందుకండీ...పిచ్చుక మీద బ్రహ్మాస్త్రం" అన్నాడు ముసలాయన

"చిరాకు మనిషి మీద కాదండీ...."

"మరెవరి మీద!?"

"ఒక్కగానొక్క కొడుకుని బతికించుకోడానికి..మందు కొనుక్కునే ఆదరవు చూపించని సంఘం మీద....దిక్కు దివాణం లేని దౌర్భాగ్యపు గవర్నమెంటు మీద..దోపిడీ సమాజం మీద" కోపం పట్టలేక. ఎండపొడ తట్టుకోలేక ఎర్రబడి వుడుకుబోతుగా మోచేత్తో మొహం తుడుచుకున్నాడా యువకుడు.

"అంత ఆవేశమెందుకు బాబూ?.... ఎంత నిర్దాక్షిణ్యంగా కసిరి పారేశావ్?.... పాపం" అని నొచ్చుకున్నాడు ముసలాయన

"ఏం చేస్తాం మరి?"

"అవతల ప్రాణం పోతోందని గోల పెడుతుంటే.. సంఘం సమాజం అని దుమ్మెత్తి పోస్తే ఏం లాభం చెప్పండి.. మీ వీరావేశం ఆపదని కాస్తుందా?.'

మరేం చెయ్య మంటారూ? అయ్యో అమ్మా అని జాలి పడిపోమంటారా?.... పెద్దవారూ..మీరే చెప్పండి...." అన్నా డాయువకుడు అక్కసుగా వెక్కిరిస్తూ

"కొంపలంటుకుంటే....నూతులు తవ్వేరట.. అలావుంది మీసలహా..

ప్రాణం పోతుంటే.. సమాజం మారాలి సమాజం మారాలి.. యిదేం గోలండీ బాబూ"

"అదొక్కటే మార్గం..మీరూ నేనూ ఎంత మందిని ఆదుకోగలం చెప్పండి.. మన తరమా?"

"నిజమే.. సమాజమంత పుల

ధంగా మారిపోతుందా బాబూ..ఎంత రక్తం పారాలి..ఎన్ని సంసారాలు కూలాలి. యీ లోగా పుణ్యకాలం కాస్తా చక్కా పోతుంది. రూపాయి తక్కువయి మందులేక విందు ప్రాణం బలై పోతుంది. దిక్కూ మొక్కూలేక ఆ వెర్రిముండ గుండె పగిలి చస్తుంది.'' అన్నాడు విదావంగా ముసలాయన

''అందుకే శాంతి పర్వంలో. ఏమన్నారూ అంటే .అంటూ మరొకరు కలుగ చేసుకున్నారు.

''అది కూతుర్ని బాబూ.. బిడ్డకు నచ్చి పోతన్నదు'' అని మద్య కొచ్చి జోరీగ లాగ చెవులో గూడు కట్టి పోరు పెట్టిందా పిర్యాద్యరాలు

'ఛీ..పో''అని కసిరేశాడా భారత వేత్త తన మాటకి అడ్డొచ్చిందని వుడుక్కుంటూ

పాపం చిన్న మొహం చేసుకుందా దురదృష్టవంతురాలు.

''అవుతే మనంవేం చెయ్యగలం చెప్పండీ .'' అన్నాడా యువకుడు మళ్ళీ సీరియస్‌గా సంభాషణ పొడిగిస్తూ

''కొంచెం సానుభూతి..చిన్న సహాయం బాబూ జాలి కనికరం..పది పైసలు చిల్లర .పదిమందీ కలిస్తే. ఆ యిల్లాలి ఆపద గడుస్తుంది....'' అన్నాడు ముసలాయన

''ఆ పనేదో తమరే చెయ్యొచ్చుగా.. మాకెందుకీ ధర్మ పన్నాలూ?''

''ఆ మాత్రం ఉంటే యింత వాదెందుకు బాబూ..యింత సేపా?'' అన్నాడు ముసలాయన జాలిగా నవ్వి ఖాళీ జేబులు తడుముకుంటూ.

పైమీద కండువాతో చెమ్మగిలే కళ్ళొత్తుకుంటున్నాడు. ''మానం సంపుకుని యీదిన పడ్డాను నాయన్లారా..నా దురదృష్టాన్ని ఎక్కిరించకండి నాన్న..దిక్కుమాలి సెయ్యి సాపినాను. ఎగతాలి సెయ్యకండి బాబూ...కసురుకోకండి.. బిడ్డోడి మొకం సూసి..ముష్టెయ్యండి.. నా బుల్లోణ్ణి బతికించండి బాబుల్లారా'' అని అందరికాళ్ళూ పట్టుకుంటోంది ఆ తల్లి.

''సహాయం.సానుభూతి .ముష్టి .జాలి దయా .ఛ ఛ .అన్యాయం దోపిడీ కనబడకుండా మత్తుమందులు .కోటి మనిషంటే ఎంత చవక! ఎంత చిన్న చూపు! ....ఏం దేశంరా బాబూ యిది..ఓ హోహోహో!, ఏం ధర్మాలూ!....నాన్సెన్స్! ,ముష్టికింత గౌరవంమూ?.. వాటేకంట్రీ! ... కోటి వాళ్ళని అవమాన పరచలేను. ముష్టి వేసి కించ పరచలేను,,యీ సమాజం .బూజు పట్టిన ధర్మాలు న్యాయాలూ సమూలంగా కూలిపోవాలి.,వ్యవస్థ మారాలి .యీ బతుకులు బాగుపడాలి,,అంతే మాష్టారూ.. మరో మార్గం లేదు గురూగారూ..' అంటూ లోపల గొణుక్కుంటూ వుండబట్టలేక గాలినీ ధూలినీ తిట్టుకుంటూ.' లోకాన్ని శపిస్తూ. ముసలాయన ఒక పేద పురుగన్నట్టు జేవురించుకున్న మొహం తిప్పేసుకున్నాడు యువకుడు.

పేంటు జేబు తడుముకున్నాడు. చేతులు జేబులోనే వుండి పోయేయి. ఆ చూపులే చెబుతున్నాయి — జేబులో చిల్లులే గాని చిల్లర లేదని

నా దగ్గరుండి-మిల్లింగు లయిసెన్స్ జారీ చేసినందుకు తాంబూలం కర్చుగా

షావుకారు యిచ్చిన పచ్చకాయితం జేబులో బరువుగా వుంది. అడపా దడపా ఆ కాయితాలు యీ కాయితాలు అటూ యిటూ తిప్పినందుకు కమ్యూర్తి పద్దరూపాయిలూ రెళ్ళూ బొత్తుగానే వున్నాయి. కాఫీ ఖర్చు పోగా మిగిలిన శివాలక్ష్మి యింకా పేంటుజేబులో ఘల్లు ఘల్లు మంటోంది.

నిండుగా ధీమాగా నిలుచున్న నన్ను చూసి పాపం శ్రీరామ చంద్రుడను కుంది అమాయకురాలు. దుఃఖంలో అల్లాడి పోతూ శాపం తిన్న అహల్యలా విలవిల తన్నుకుంటూ నా కాళ్ళ ముందు కూలబడి పోయింది.

పోనీ ఒక్క పుణ్యం చేద్దామని జేబులో చెయ్యి పెట్టేను.

"దొంగవేషాలు! గండు ముండలు.. ఆ ఏడుపు చూడండి ఎంత బాగా ..అబ్బ! వీళ్ళకే సినిమాల్లో ఛాన్సిస్తే...ఎవరాగుతారండీ వీళ్ళముందూ?...." అన్నారెవరో మళ్ళీ

"మన కన్నీళ్ళెవరు తుడుస్తారండీ?.. గుడిలో దేవుడా..గవర్నమెంటు పెద్దలా.. బెల్లం కొట్టిన్రాయిలు....పలకరూ వులకరూ-" అన్నారింకొకరు

"అన్నిటికీ దేవుడొకడు చవగ్గా దొరికేడు నోరూ వాయా లేదు కదా అది.... దేవుడేం చేసేడండీ! దగాలు చెయ్యమన్నాడా....వేషాలు వెయ్యమన్నాడా.... దొంగ వేషాలు!" అని మరోవ్యాఖ్యానం వినిపించింది.

"దొంగ వేషాలు-ములుకులా గుచ్చుకుందా మాట.

• • •

ఆ మధ్యనోమారు అమెరికాలో కొన్నాళ్ళూ, రష్యాలో కొన్నాళ్లూ అవేవో పెద్ద చదువులు చదివి, పెద్ద పెద్ద వుద్యోగాలు చేసి షికారుగా స్వదేశంవచ్చి నన్ను చూడబోవాలని వొచ్చేడు నా చిన్ననాటి స్నేహితుడొకడు. మూడు రోజులు నాతోనే వుండి దేశాల భోగట్టాలూ ముక్కోటి పురాణాలూ మూటలు విప్పి చూపించి వాళ్లూరు తిరిగి వెళ్ళిపోతున్నాడు. అంత అభిమానంగా నన్ను చూద్దామని వచ్చేడని మొహమాట పడి యింట్లో కుర్రాడు టైఫాయిడుతో మంచాన పడి వున్నా బస్టాండు దాకా సాగనంపడానికి బయల్దేరేను.

వానజల్లులు జల్లులుగా కురుస్తోంది. వూరంతా చిత చితలాడుతోంది. కరెంటు పోయి వీధులన్నీ మసక చీకటిలో దివ్వె దివ్వె మంటున్నాయి బస్టాండు రోడ్‌లో దీపాలెప్పుడూ వుండవు. ఇళ్ళలో దీపాలు కూడా లేవేమో ఆ దారి గూళ్యంలా, సొరంగంలా వుంది. కుళ్ళు కాలవలూ గోతులూ, బురదగుంటలూ కలగాపులగమైపోయి వీధి వీధంతా వూబిలా వుంది. చుట్టు పక్కలంతా కర్రల అడితీలు, కమ్మల గుడిసెలు, మట్టిముద్దలు, అందులో ఎలక కలుగుల్లాంటి యిళ్ళు. తాటాకు గొడుగుల కింద, సేకేజీ దొతక్కల మీద ఆముదం దీపం గుడ్డి వెలుగులో కవాప్పుల్లలూ, వుల్లికారం పూసిన గుడ్లూ పెట్టుకుని జంగిడీలవాళ్ళు అమ్మకం. ఆ బురద ఆ మనుషులు....అబ్బ! దేశంలో దరిద్రం దౌర్భాగ్యం అంతా అక్కడే మురుగుతోంది. అనాధలూ, అన్నార్తులూ, కుష్టువాళ్ళూ, ముష్టివాళ్ళూ, బికర్లూ, బొక్కి

నులూ, కేడీలూ, కిల్లాడీలూ మసిలేవాళ్ళ అవి. సారా కొట్లూ, చంకబాదు బూతుకొట్లూ, కిటకిటలాడే వేగల గూడు, కారడవిలాంటి పట్నం. ఆ పట్నం గుండెల్లో ఆ చోటు బ్రహ్మజెముడు డొంకలా ముళ్ళ తుప్పు. అది మునిజనతాపసోత్తమ శరణ్యం కాదు. రాకాసుల్లాంటి మనుషులూ, మనుషుల్లాంటి పిశాచాలూ తిరుగాడే అరణ్యం-దండకారణ్యం.

ప్రాణాలు పిడికిట్లో పెట్టుకుని, ఎలాగయితేనేమి బురదలో యీదుకుని బయటపడి బస్సు స్టాండు చేరుకుని బస్సుకోసం ఎదురు చూస్తున్నాం. వెచ్చదనం కోసం సిగరెట్లు ముట్టించి ఒకే గొడుగులో ముడుచుకుపోయి బాతాఖానీలో పడ్డాం. బ్రతుకులూ, బాధలూ, దేశం రాజకీయాలూ అన్నీ దొర్లిపోతున్నాయి. గుడ్డి వెలుగు, ఆవదం దీపాల కీనీడ చీదర చీదరగా వుంది.

"బాబూ!"

వులిక్కిపడి చూసేం. నల్లగా బొద్దుగా వుంది. నడి వయసులో వుంది. మురికి బారిన ముతక చీర భుజాల మీద కప్పుకుంది.

"పిల్లోడికి జబ్బు చేసినాది బాబూ.... సావు బతుకుల్లో మంచం మీనపడి తన్నుకుంటున్నాడు. మందు కొనుక్కోవాల. డాక్టరుబాబు సీటీ రాసిచ్చినాడు. సూడండి నాయనా....సాయం చెయ్యండి బాబ్బాబు మీకు పున్నెముంటుంది....సదువుకున్న మారాజులు....కస్టం సూడండి నాన్నా" అని మెల్లి మెల్లిగా వూపిరి పీలుస్తూ, ముక్కూ కళ్ళూ తుడుచుకుంటోంది.

"వెళ్ళమ్మా వెళ్ళు....ఎక్కడ పడితే అక్కడా మనిషి కనబడితే చాలు" అని మావాడు విసుక్కున్నాడు.

వెచ్చగా సిగరెట్ పొగ పీల్చి గాలిలో రింగులొదులుతున్నాను.

"దిక్కుమాలిందాన్ని బాబూ! బిడ్డకు మంచం మీదున్నాడు బాబూ....మాకిచ్చేదేపాటి బాబూ! మీ సిగరెట్టు ఖర్చుపాటుండదు. కనికరించండి బాబూ" అంటూ దీనాతి దీనంగా నా కళ్ళల్లోకి చూసి దోసిలి పట్టింది.

సిగరెట్టు మీద సిగరెట్టు వేస్తూ మా వాడితో ఎచ్చి దప్పాలు కొడుతున్నాను. ఇంట్లో మంచాన పడున్న కుర్రాడు గుర్తొచ్చి గతుక్కుమన్నాను. కుర్రాడెలా వున్నాడో, మా ఆవిడేం కంగారు పడుతోందో! గాభరా పడ్డాను. చేతిలో రాజుతున్న సిగరెట్టు చురుక్కుమంది. ఆ మనిషి నావేపలా దిగులుగా చూస్తూ దైన్యాన్ని వర్షిస్తోంది. చివ్వగా సిగరెట్టు పీక విసిరి పారేసి పేంటు జేబు తడివి చేతికి దొరికిన రూపాయి నోటు ఆ దోసిట్లో పడేసేను.

"మా బాబు మా బాబే....భగవంతుడు మిమ్మల్ని మీ పిల్లల్ని సల్లగా సూడాలి తండ్రీ...మంచి మనసు బాబూ! మీ పెద్దలకి దండాలు" అంటూ చేతిలో రూపాయి చూసి నమ్మలేక పదిసార్లు గుడ్డి వెలుగులో చూసుకుని వుక్కిరి బిక్కిరై పోయింది. కొంగున ముడేసుకుంటూ చేతులెత్తి దండాలు పెట్టుకుంటూ వెళ్ళి పోయింది.

"నువ్వో ఫూలువిలా....ఐసే....యూ ఆరే బిగ్ ఫూల్!" అన్నాడు మా వాడు కోపంగా.

"ఏంరా!" అన్నాను తెల్లబోయి.

"అవన్నీ దొంగ వేషాలు. కల్లబొల్లి కబుర్లకి కరిగిపోయి పైసా పరకా కాదు. రూపాయిచ్చేస్తావా? డబ్బంటే అంత నిర్లక్ష్యంగా వుందా! చవగ్గా దొరుకుతోందా?" అన్నాడు సూటింపుగా.

నా అప్పీల మీద విసురు విసిరేడు. ఒక్కమారు తడుముకున్నాను. కాని వెంటనే సర్దుకున్నాను.

"పాపం... కొడుకూ.... జబ్బూ.... దరిద్రం... చూస్తూ ఎలా వూరుకోగలం రా!" అన్నాను జాలిపడుతూ.

"నీ మొహం....ఎవర్రా చూసేవు! దానికి కొడుకున్నాడో లేదో!...వున్నా వాడికి జబ్బుందో లేదో... నీకేం తెలుసురా! నిజవో నాటకవో.... నీకు తెలుసా?" అన్నాడు వీలదీసి జడాయిస్తూ తర్కంతో నా వద్ది విరగ్గొడుతూ.

"తెలీదురా.... కానీ ఆ గొంతులో దైన్యం దుఃఖం....నా మనసెందుకో కలుక్కు మంది."

"అది చూసి నీరైపోయేవు. అంతేనా! నాటకాలవాళ్లూ, సినిమాలవాళ్ళూ యింకా బాగా ఏడిపిస్తారు. అదంతా నిజంవేనా అవి! హోరి ఫూలూ! ఫిల్థి కంట్రీ! డర్టీ బెగ్గర్స్!" అంటూ నన్నూ దేశాన్నీ మనుషుల్నీ పట్టుకుని ఒక్క దులపు దులిపేడు.

"అంతా నాటకవంటావా?" అన్నాను అమాయకంగా.

"హాఁ....బతుకురా..." అని పిచి కల్గా నవ్వేడు.

"అంటే!"

"నాటకం రా...."

వున్న సిగరెట్లన్నీ వూది పారేశాం. దగ్గరే వున్న కిళ్ళీ బడ్డీ దగ్గర గోల్డ్‌ఫ్లేక్ లేదు. మావాడు పెదవి విరిచేడు. మరోటి కట్టడు. కొంచెం దూరం వెళ్ళి సందు మలుపు తిరిగి మరో బడ్డీ దగ్గరకు వెళ్లేం. గేస్ లైటు వెలిగి బడ్డీ కళ కళ లాడుతోంది. నేను సిగరెట్లు కొంటున్నాను.

"చూడరా" అన్నాడు మావాడు పక్కనున్న కాకా హోటలు అరుగువేపు గెద్దలా చూస్తూ.

గేసు లైటు వెలుగుతోంది. రాగి బోయలరు చుట్టూ చేరి మోకాళ్ళ మీద కూర్చుని టీ తాగుతూ చలి కాచుకుంటున్నారు ఆ వీధిలో వాళ్ళు. కొడుకూ, మందూ అని ఏడ్చి నా దగ్గర రూపాయి ఒడికిన మనిషి కేరింతలు కొడుతూ పునుకులు తింటూ టీ సదానంగా చప్పరిస్తూంది. టీ కలుపుతున్న కాకా దానిపైటలోకి తొంగి చూస్తున్నాడు. వాడ్ని మొత్తెక్కుస్తూ, పైట జార్చి వెకిలి నవ్వులు నవ్వుతోంది. మరో పునుకందుకుని యింకో చుక్క టీ పోయించుకుంటోంది.

నేను తెల్లబోయేను.

"ఆ గొంతులో యిప్పుడేం వింటున్నావురా?....విన్నా వినూ.... నవ్వా ఏడుపా? తుళ్ళి తుళ్ళి విరగబడి నవ్వుతోంది. వినలా.... చూడూ ..." అని కసిగా మావాడు మోచేత్తో పక్కలో పొడిచేడు.

వెర్రి మొహం వేసేను.

"బోధపడిందా? బతుకంటే నాటకం రా....విన్నేడిపించో నవ్వించో కవ్వించో విలువ దోపిడీలు చేస్తారు. ఇందాక విన్నేడిపించింది. యిప్పుడా కాకాని నవ్వి

స్తూంది కడుపు కక్కుర్తి అంతేగా ఫుల్ సింపుల్ ట్రూత్... దొంగవేషాలు. కడుపు నిండగానే మరెక్కడో బేరానికి కుదురు కుంటుంది... డోన్ట్ త్రో యువర్ హార్డ్ ఎరన్డ్ మనీ ఆన్ స్టీక్ బెగ్గర్స్.... దొంగ ముండలు...దొంగవేషాలు" అని నన్ను ఒత్తువేసి పారేశాడు మావాడు'

కంటి ముందు కొట్టొచ్చినట్టు కనబడు తున్న నిజాన్ని కాదనలేక పోయేను. గుడ్లుమిటకరించి నోరు మూసుకున్నాను.

• • •

దొంగవేషాలు అన్న మాట వినగానే.. బస్సుస్టాండు దగ్గర ఆనాటి తతంగం అంతా నా కళ్ళ ముందు గిర్రున తిరిగింది.

కాళ్ళ ముందు కూలబడ్డ మనిషి వేపు చూసేను. వలుపూ. వడి వయసూ.. ముతక మురికి చీర....కొడుకూ....జబ్బు మనిషే నేమో!.ఏమో!..మళ్ళీ బుట్టలో పడిపోతున్నా నేమో!.. మావాడి వార్నింగు చెవుల్లో గింగురు మంది. చెంప చెళ్ళు మంది. బిర్రబిగిసి పోయేను.

''బాబ్బాబు. ఓపికలేదు..నిలబడలేను. కనికరించండి బాబూ దిక్కు మాలిన ముండని.. తపనకాయండి బాబూ.. ఒక్క రూపాయనద్దండి నాయన్నాయనా''అంటూ నీరాశ పడిపోయి బెక్కుతూ బెక్కుతూ తలెత్తి నా మొహంలోకి చూసింది కాళ్ళు పట్టుకుంది

మసగ చీకటిలో ఆనాడు నా గుండెని పిండేసిన చూపు అదే. ఇదంతా నాటకమా? అన్నీ వేషాలేనా? కడుపు కక్కుర్తి కోసం వేసే వేషాలేనా?.... యీదగానే, మోసాన్ని ముష్టివేసి రెచ్చగొట్టనా?.... జాలి పడనా?....యీబతుకే సులభం అని పిస్తుంది మారదు ఆర్థిక వ్యవస్థ చక్కబడాలి..కొత్త సమాజం రావాలి .పంది కొక్కుల పణం పడిపోవాలి....యీ బతుకులు బాగు పడాలి .యీ గారడీకి కరిగి పోయి వీళ్ళని దయతల్చడానికి నేనెవర్ని?. సాయం చెయ్యనా మాననా'' సందేహంలో పడి పోయేను.

శాస్త్ర చర్చలో దిగబడి పోయా. సమాజం సంఘం అంటూ ఆలోచనల్లో మునిగి పోయేను. జేబులో చెయ్యి జేబులోనే వుండి పోయింది.

పరువుకోసం. ప్రజాభిప్రాయంకోసం ధర్మశాస్త్రాన్ని కౌగలించుకుని ధర్మపత్నిని వట్టకవికి పంపిన శ్రీరామ చంద్రుడిలా గుండె రాయి చేసుకున్నాను. గుడిలో గుండ్రాయిలా పాషాణమై పోయేను.

ఎంతో ఆశగా నా మొహంలోకి చూసింది ఆడకూతురు. గతిలేక "రావం సెంద్రా'' అని పుస్సురంది.

కామధేనువులా గునగున లాడుతూ పాల లారీ వచ్చింది. క్యూలో కొంత చివరనున్న లారీలో తెలిసున్న మొహం వాకటి నాకొక సీసా రిజర్వు చేసింది. నా కళ్లల్లో ఆ ఆడమనిషి మెదల్తూనే వుంది. నా గుండెలో ఏదో పీకుతూనే వుంది. పాలసీసా దక్కించుకొని బిక్కు బిక్కుమంటూ యింటికి బయల్దేరేను. తీరా యింట్లో అడుగు పెట్టేసరికి___

పెట్టేసరికి... అట్టే ఏమీ జరగలేదు. అందరూ బాగానే వున్నారు. ఎవరూ గుటుక్కుమనలేదు. కాని కరెంటు పోయి లైట్లారిపోయేయి కొవ్వొత్తులు పెట్టుకుని పిల్లలందరూ విశేషంలా చదువుకుంటు

న్నారు కొంతసేపటికి కరంటొచ్చింది గుప్పుమని దీపాలు వెలిగి యిల్లంతా కళ కళ లాడుతోంది. హమ్మయ్యా అనుకుని ఆ రాత్రంతా గుండెమీద చెయ్యేసుకుని హాయిగా పడుకొన్నాను.

కానీ ..ఆ మర్నాడు

తెల్లవారిందో లేదో మా పిల్లలంతా అప్పుడే చక్కా స్నానాలు చేసి కాఫీలు తాగి పెద్ద పెద్ద పరీక్షలు రాయడానికి బయలుదేరిపోయేరు. దుఃఖం, శోకం, దరిద్రం యీ దేశంనుండెలా తరిమెయ్యాలా అని బళ్ళకొద్దీ పుస్తకాలు చిన్న బుర్రల్లో యిముడ్చుకుని నెమరు వేసుకుంటూ వెళ్ళిపోయేరు. స్నానం పానం అయ్యేసరికి ఆఫీసు వేళయింది. వుడికీ వుడకని పచ్చడి మెతుకులు మింగి ఆదరా బాదరాగా నేను ఆఫీసుకి బయలు దేరాను. అలవాటు ప్రకారం గుడి ముందాగి చెప్పులు విడిచి—

"నలుగురికి నా అవసరం కల్పించి నాలుగురాళ్ళు ముట్టచెప్పు తండ్రీ! నా జీతం వేసాటి. పూట బత్తేనికి సరిపోదు. పిల్లలవాణ్ని. పెద్ద సంసారం చదువులూ కాలేజి ఫీజులూ, పుస్తకాలూ, చాల్లేక పోతున్నాను. కరుణించు మహా ప్రభో." అని కళ్ళు మూసుకుని చేతులెత్తి మొక్కుకుంటున్నాను.

"ఈ దిక్కుమాలిందాని కడుపునెందుకు పడ్డావురోరి కొడకా....దరిద్ర గొట్టుముండప...మందుకి గతిలేక పేతు

- ప్రధాని నాలిక చివర్ని మాత్రమే తాండవించేది - ప్రణాళిక.
- చైనాలో పిల్లలు 'మ్యావ్. మ్యావ్. అనడానికి బదులు 'మావో'. మా వో' అంటాయట.
- పంచవర్ష ప్రణాళిక: ఫలించడానికి అధికంగా వర్షాల మీదనే ఆధారపడేది.
- పారిజాతా పహరణానికి కూడా సత్యాగ్రహమే ఆయుధం!
- ఎప్పుడూ 'ధుమ ధుమ' లాడుతూ ఉండే మొహం - రైలుఇంజను.
- పట్టపరీక్షలో అనేకసార్లు దండయాత్రచేసి, పెళ్ళికి మాత్రం ఉబలాట పడుతున్న సుపుత్రుణ్ని చూసి, తండ్రి "స్నాతకోత్సవానికి అర్హతలేదు గాని, స్నాతకానికి మాత్రం తయారు, బడుద్దాయి," అని కసిరాడు.

రచన జగ్గారావ్.

లారా చంపేసుకున్నానో"

తల్లి పేగు మెలితబడి, చిక్కబడి బావురు మంటోంది. కడుపులో రగిలే చిచ్చు భరించలేక హోరుపెట్టే సముద్రం లాగ.

"హమ్మ కొడుకో...." అని గుండె బాదుకుని హృదయవిదారకరంగా ఏడుస్తోం దెవరో.

ఉల్కిపడి కళ్లు తెరిచి చూసేను.

పల్లెగా వుంది, నడివయసులో వుంది. ముతక మురికి చీర చుట్టబెట్టుకునుంది. ముందురోజు సాయంత్రం ఒక్క రూపాయికోసం అందరి కాళ్ళూ పట్టుకున్న దిక్కుమాలిన దీనురాలు, హీనురాలు. నా కళ్ళు బైర్లుకమ్మేయి.

"అప్పుడే నూరేళ్లూ వెళ్లిపోయాయిరో నీకూ... బికారిముండని....నా కడుపునెందుకు పుట్టినావురో." అని గొంతు పిండేసుకుంటూ కొడుకు శవాన్ని భుజంమీద వేసుకుని గొడ్డులా అరుస్తో ఆయాసపడిపోతోంది. చిందులు త్రొక్క సముద్రంవేపు పరుగులెడుతోంది.

ఆ ఏడుపు సుడిగాలిలా నా చెవులు దూసుకుపోయింది. పిడుగుల వానలా గుండె పగలకొట్టింది. నిర్ఘాంతపోయేను, నీరైపోయేను.

నిజంవో....అబద్ధవో .... నాటకంవో బూటకంవో...అవన్నీ నాకెందుకు? పోతే యెంత? ... ఒక్క రూపాయి. అంతేగా! జేబులో బొత్తుగా పడున్న నోట్లలో ఒకటి సులభంగా సునాయాసంగా గడ్డి కరిచి ఆర్జించిన రూపాయి. ఒక రూపాయి సద్దుపాటువేస్తే పసివాడు బతికిపోయేవాడేమో! ఆ తల్లి కడుపులో చిచ్చు లేవకపోనేమో! మనసు కలుక్కు మనగానే ఒక్క రూపాయి పారేస్తే యీ హత్య జరగకపోనేమో!

ఒక నిండుప్రాణం బలైపోయింది. ఒక తల్లి కడుపు మండి మసైపోయింది.

నా అనుమానాలూ, సందేహాలూ, ఉదాసీనతా నిర్లక్ష్యం యిలా కొంపతీస్తా యనుకోలేదు. నా తర్కాలూ వాదాలూ మరొకరి ప్రాణసంకటం అనుకోలేదు. నిష్కారణంగా ఆ పసివాడి గొంతుక పిసికేస్తున్నా ననుకోలేదు.

మనిషికీ మనిషికీ యీ లోకంలో యింత సంబంధం వుందా! బ్రతుక్కీ బ్రతుక్కీ మధ్య యింత అనుబంధం వుందా!

సమాజం మారాలి అంటూ బుద్ధిగా కుర్చీలో ఆలోచిస్తూ కూర్చుంటే యీలోగా యెన్నెన్ని మూగజీవాలు బలైపోతాయో! మమతలు కరువైపోయి మనసులు యిగిరి యింకిపోయి యెందరెందరు వూపిరాడక గిజగిజ లాడిపోతున్నారో!

అలక్ష్యంచేసి ఎంత నేరంచేసేను! ఎలాంటి ఖూనీ చేసేను! యీ పరిస్థితులెప్పుడు చక్కబడతాయి? ఈ బ్రతుకులెలా బాగుపడతాయి? ఈ ఆలోచనలకి అంతులేదా? ఈ కుర్చీలకి తెంపులేదా?

నిలవలేకపోయేను. నిలువునా కూలిపోయేను.

ఎంత పొరబడ్డాను! ఎంత ఘోరం చేసేను! ఎంత దారుణం! ఎంత అమానుషం! మైగాడ్! మైగాడ్!

నా గుండెల్లో గునపం దిగింది.